

ІНКЛЮЗИВНИЙ ТУРИЗМ У НІМЕЧЧИНІ: СТВОРЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОГО СЕРЕДОВИЩА

INCLUSIVE TOURISM IN GERMANY: CREATING A BARRIER-FREE ENVIRONMENT

У статті проаналізовано наукові засади розвитку інклюзивного туризму в Німеччині, де створення безбар'єрного середовища є важливим аспектом соціально відповідального розвитку туристичної інфраструктури. Інклюзивний туризм відповідає сучасним вимогам сталого розвитку, зокрема Цілям ООН, і є економічно доцільним з огляду на демографічні зміни та зростання кількості осіб із обмеженими можливостями. Доведено, що Німеччина успішно інтегрує інклюзивні практики завдяки проектам "Reisen für Alle" і Wheelmap, які забезпечують доступність туристичних послуг для осіб із інвалідністю. Обґрунтовано, що Україні доцільно адаптувати найкращі міжнародні практики, включаючи створення безбар'єрного середовища, цифрових платформ, спеціалізованих маршрутів та підготовку персоналу. Запропоновані рекомендації сприятимуть соціалізації осіб із інвалідністю, їх реабілітації та забезпеченню рівних можливостей у туризмі.

Ключові слова: туризм, інклюзивний туризм, безбар'єрне середовище.

УДК 338.48:376(430)

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct81-45>

Тюріна Д.М.

к.пед.н., доцент,
доцент кафедри менеджменту,
Національний університет
цивільного захисту України

Леоненко Н.А.

д.держ.упр., доцент,
завідувачка кафедри менеджменту,
Національний університет
цивільного захисту України

Turina Dina

National University
of Civil Protection of Ukraine

Leonenko Nelli

National University
of Civil Protection of Ukraine

The article analyzes the scientific foundations of inclusive tourism development in Germany, where the creation of a barrier-free environment is viewed as a crucial aspect of socially responsible tourism infrastructure. It has been established that inclusive tourism aligns with modern sustainability requirements, particularly the United Nations Sustainable Development Goals, and is economically viable given demographic shifts and the increasing number of individuals with disabilities. It has been proven that Germany provides a successful example of integrating inclusive practices into the tourism industry through the development of a regulatory framework, infrastructure adaptation, and innovative solutions such as the "Reisen für Alle" project and the Wheelmap platform. These tools ensure the accessibility of tourist services and facilities for people with various disabilities. It is substantiated that adopting similar approaches in Ukraine requires adapting the best international practices. This involves creating a barrier-free environment, developing informational resources and digital platforms, specialized excursion routes, and training tourism staff to work with individuals with disabilities. Recommendations have been proposed for implementing inclusive tourism in Ukraine, including the development of accessible infrastructure, information systems, educational programs for tourism industry staff, and the adaptation of digital platforms. These measures will facilitate the rehabilitation and social inclusion of people with disabilities while ensuring equal opportunities for participation in tourism activities. Thus, Germany's advanced experience highlights the importance of integrating inclusive approaches into the tourism sector, which ensures social integration, economic efficiency, and the development of innovative tourism infrastructure. The recommendations developed within this study can serve as valuable guidance for shaping a strategy for inclusive tourism development in Ukraine.

Keywords: tourism, inclusive tourism, barrier-free environment.

Постановка проблеми. Інклюзивний туризм стає важливою складовою сучасної туристичної галузі в умовах глобалізації та зростання соціальної відповідальності. У світі, де понад 15 % населення мають певні обмеження у мобільності, слуху, зорі чи інших функціях, забезпечення доступності туристичних послуг стає не лише етичним обов'язком, але й економічно вигідним рішенням. Німеччина є лідером у впровадженні інклюзивних підходів у туризмі, демонструючи зразкову політику створення безбар'єрного середовища. Це особливо актуально в умовах сучасних демографічних змін, зокрема старіння населення, що збільшує потребу у доступних для всіх туристичних продуктах та послугах.

З огляду на те, що Німеччина щорічно приймає мільйони туристів із різних країн, адаптація інфраструктури та сервісів до потреб усіх категорій мандрівників зміцнює її позиції на світовому туристичному ринку. Крім того, розвиток інклюзивного туризму відповідає цілям сталого розвитку ООН, зокрема Цілі 10 (зменшення нерівності) та Цілі 11 (створення інклюзивних і безпечних міст) [4].

З огляду на це можемо відзначити важливість дослідження практик і досвіду Німеччини у створенні безбар'єрного середовища має важливе значення не лише для самої країни, але й для інших держав, які прагнуть інтегрувати принципи інклюзії у свої туристичні стратегії. Такий аналіз дозволяє адаптувати успішні моделі розвитку інклюзивного туризму, сприяючи створенню доступного туристичного середовища на глобальному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інклюзивний туризм, спрямований на забезпечення доступності туристичних послуг для всіх, включно з особами з інвалідністю, є важливою складовою соціальної інтеграції та рівності. У Німеччині ця тема привертає увагу багатьох науковців, які досліджують створення безбар'єрного середовища в туристичній галузі. Зокрема, дослідженнями в цій сфері займаються такі вчені, як Регіна Шейвенс (Regina Scheuyvens) та Робін Біддалф (Robin Biddulph), які аналізують елементи розвитку інклюзивного туризму та підходи до його впровадження. Їхні роботи сприяють розумінню того, як туризм може бути більш інклюзивним у різних регіонах світу [6].

Крім того, в Україні питання інклюзивного туризму досліджують науковці, які вивчають зарубіжний досвід та можливості його адаптації. Н. В. Белоусова аналізує теоретичні аспекти розвитку інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму, зокрема вивчає досвід Німеччини. Тема інклюзивного туризму та створення безбар'єрного середовища активно досліджується як німецькими, так і українськими науковцями, що сприяє розвитку доступного туризму та соціальної інтеграції осіб з інвалідністю. Проте, майже відсутнє дослідження кращих практик інклюзивного туризму за кордоном та впровадження їх в туристичний ринок України.

Постановка завдання. Мета дослідження – здійснити аналіз практик і підходів, які впроваджуються у Німеччині для забезпечення доступності туристичних послуг та інфраструктури для всіх категорій населення, включаючи осіб з обмеженими можливостями. Дослідження спрямоване на вивчення досвіду адаптації туристичної інфраструктури, правових механізмів, інноваційних рішень і технологій, які сприяють створенню безбар'єрного середовища..

Виклад основного матеріалу дослідження. У 2009 році Німеччина ратифікувала Міжнародну конвенцію Організації Об'єднаних Націй про права осіб з інвалідністю, ухвалену Генеральною Асамблеєю ООН у 2006 році в Нью-Йорку. Цей документ зобов'язує країни-учасниці до впровадження заходів, спрямованих на забезпечення прав осіб з обмеженими можливостями та їх інтеграцію у всі сфери суспільного життя. Конвенція визначає необхідність цілеспрямованих і послідовних дій для досягнення таких цілей, як забезпечення участі людей з інвалідністю в суспільному, культурному та соціальному житті, доступу до освіти, подорожей, відвідування виставок, театрів, концертів і пам'яток [4].

На сьогодні в Німеччині проживає понад 10 мільйонів осіб з обмеженнями у пересуванні, що становить 9,4 % від загальної кількості громадян країни. Це на 1,8 % більше порівняно з 2018 роком, і ця тенденція до зростання триває. Крім того, за прогнозами, до 2030 року майже третина населення Німеччини (34 %) буде старшою за 60 років. Унаслідок таких демографічних змін зростає попит на спеціалізовані туристичні послуги. Експерти передбачають, що до 2025 року кількість подорожей, здійснених мандрівниками віком від 70 років, сягне 10 мільйонів поїздок на рік. Отже, люди третього віку та особи з обмеженими фізичними можливостями становлять значний потенціал для розвитку туристичного ринку. У цьому контексті безбар'єрний туризм у Німеччині має не лише соціальне значення, сприяючи інтеграції осіб з особливими потребами, а й є перспективним сегментом ринку з великими економічними можливостями.

Однією з основних перешкод для участі осіб з інвалідністю в туристичній діяльності є відсутність достовірної, вичерпної та загальнонаціональної інформації про безбар'єрні пропозиції, яка є ключовою під час планування подорожей. Для вирішення цієї проблеми в Німеччині розроблено та впроваджено систематичний підхід до збору й обробки інформації про доступність туристичних об'єктів і послуг, який базується на використанні інформаційної платформи "Reisen für Alle".

Федеральний проект "Reisen für Alle", започаткований у 2014 році, надав можливість представлення перевіреної інформації про безбар'єрні туристичні пропозиції по всій Німеччині. Він охоплює різні аспекти туристичного ланцюжка: від підготовки до подорожі до детальних даних про туристичні центри, заклади харчування, готелі, музеї, пішохідні маршрути та місця для дозвілля. Це дозволяє людям із різними обмеженнями обирати послуги відповідно до їхніх потреб [5].

У межах проекту була проведена оцінка реальної доступності туристичних об'єктів, а також розроблено систему з 15 піктограм для позначення специфічних потреб різних категорій туристів. Вона охоплює осіб із порушеннями ходьби, слуху, зору, когнітивними порушеннями, користувачів інвалідних візків. У деяких регіонах також враховуються потреби людей із алергіями. У випадках, коли об'єкт частково відповідає вимогам, піктограма доповнюється літерою «i».

З березня 2020 року система маркування доступності діє у всіх федеральних землях Німеччини. Станом на сьогодні сертифікат доступності мають понад 2800 об'єктів, включаючи туристичні, культурні та розважальні заклади. Інформацію про них можна знайти на офіційному сайті www.reisen-fuer-alle.de, який пропонує базу даних для всіх категорій туристів, від літніх людей до осіб із обмеженими можливостями [5].

Сайт містить детальні відомості про доступність інфраструктури та послуг. Наприклад, можна дізнатися про нахил тротуару навколо Бранденбурзьких воріт, екскурсії для незрячих у Наумбурзькому соборі або відстань від автостоянки до замку Гамбах. Також доступні технічні характеристики, як-от розміри туалетів у Музеї Гутенберга в Майнці. Інформація охоплює готелі, кемпінги, пляжі, магазини та інші об'єкти.

Система тестування якості забезпечує точну інформацію для людей із фізичними обмеженнями. Це дозволяє туристам обирати послуги для кожного етапу подорожі: від прибуття й ночівлі до відвідування культурних заходів, ресторанів чи природних зон. Завдяки цій системі подорожі для осіб із особливими потребами стають комфортними, зручними та добре спланованими.

Система тестування якості сприяє створенню сприятливих умов для подорожей осіб із фізичними обмеженнями, але важливим доповненням до неї є інформаційні ресурси, які допомагають туристам заздалегідь планувати свої маршрути. Одним із ключових аспектів забезпечення доступності є надання широкого спектра інформації, що дозволяє обирати відповідні послуги та об'єкти.

Інформаційні ресурси для туристів із обмеженими можливостями включають друковані матеріали, інтернет-портали та інтерактивні платформи. Одним із прикладів є Wheelmap, що допомагає знаходити безбар'єрні об'єкти в містах світу. Користувачі можуть шукати об'єкти за назвою міста або адресою й отримувати карту, де об'єкти позначені за рівнем доступності. Зелений: повністю безбар'єрний (без сходиночок, з адаптованим туалетом). Жовтий: частково безбар'єрний (може мати сходинку до 7 см, туалети не обов'язкові). Червоний: непридатний для інвалідних візків. Сірий: інформація про доступність відсутня. Наповнення даних про "сірі зони" здійснює інтернет-спільнота. Wheelmap побудований на основі відкритого картографічного ресурсу OpenStreetMap, що дозволяє користувачам оновлювати та доповнювати інформацію. Цей підхід забезпечує актуальність і сприяє розвитку інклюзивного туризму.

Wheelmap доступний також у вигляді мобільного додатка для iPhone та iPod Touch. Завдяки автоматичному визначенню місцезнаходження додаток генерує карту з позначенням найближчих об'єктів. Інтуїтивний інтерфейс спрощує навігацію навіть для користувачів із мінімальними технічними навичками. Цей інструмент дозволяє оцінювати доступність послуг відповідно до індивідуальних потреб, полегшуючи вибір об'єктів для комфортного планування подорожей.

Одним із ключових питань, що активно обговорюються в Німеччині у сфері міського транспорту, є забезпечення вільного доступу до транспортної інфраструктури для всіх категорій пасажирів, включаючи осіб із обмеженою мобільністю та порушеннями зору [2; 3]. Наприклад, у місті Гамбург ще кілька років тому було поставлено завдання до 2020 року зробити всі транспортні станції та автобуси доступними для осіб з інвалідністю. Реалізація цієї ініціативи передбачала одночасний ремонт і тимчасове перекриття двох-трьох станцій, що після кількох місяців робіт оснащувалися спеціальними ліфтами та платформами, адаптованими для безбар'єрного доступу людей на інвалідних візках.

Транспортні засоби, такі як потяги, трамваї та автобуси, обладнані низькою підлогою, що забезпечує зручний доступ для осіб з обмеженою мобільністю. В автобусах передбачено двері зі спускним пандусом, який розкладає водій. Крім

того, водій зазвичай уточнює у пасажирів з особливими потребами, на якій станції він планує вийти, і при зупинці допомагає йому заїхати або виїхати, спустивши пандус.

Особливу роль у забезпеченні доступності відіграють технічні засоби, такі як кнопки виклику, які розташовані на зручній висоті та забезпечують зв'язок із обслуговуючим персоналом. Через ці кнопки пасажир із обмеженою мобільністю може замовити допомогу для посадки чи висадки на станціях залізничної мережі. Подібними пристроями оснащені майже всі вокзали та станції метро.

На вузлових станціях діють спеціальні групи підтримки, які надають допомогу особам із обмеженими фізичними можливостями. Завдяки таким заходам і модернізації інфраструктури Німеччина активно впроваджує безбар'єрний доступ до міського транспорту, сприяючи інтеграції людей з інвалідністю у громадське життя.

У Німеччині проводиться активна робота для забезпечення безбар'єрного пересування осіб з інвалідністю в міському середовищі та під час подорожей. Однак бар'єри все ще існують, особливо в старих житлових районах. Значна частина туристів стикається з обмеженнями мобільності, що вимагає створення адаптованої інфраструктури.

Оптимальне середовище для осіб з фізичними обмеженнями передбачає відсутність сходів і порогів, широкі двері, надійні поручні, достатній простір для маневрування, сидячі місця, доступні туалети й ванні кімнати. Для людей із порушеннями зору важливі чіткі контрасти, якісне освітлення, піктограми, написи великим шрифтом і тактильні маркери. Сліпим необхідна можливість користуватися шрифтом Брайля, аудіоінформацією, сенсорними моделями й послугами собак-поводирів. Для осіб із вадами слуху потрібні оптичні сигнали, письмова інформація, чітка артикуляція під час спілкування та залучення перекладачів жестової мови.

Баварське морське судноплавство оснастило свій флот безліччю деталей для пасажирів з обмеженою мобільністю. Екіпаж суден допомагає при необхідності при посадці та висадженні. Є туалети для інвалідів та плавний доступ до салону з головної палуби, а також відкриті простори на кормі та передній частині суден.

Реалізація таких заходів сприяє формуванню комфортного безбар'єрного середовища, необхідного для розвитку інклюзивного туризму.

З метою розвитку культурно-пізнавального туризму в Німеччині місця дозволяють облаштовуватися з урахуванням потреб маломобільних громадян. У театрах і музеях передбачені крісла-коляски, а подорожі Баварією доступні нарівні зі здоровими туристами. Німецькі авіакомпанії та

природні парки, як-от «Баварський ліс», адаптовані для маломобільних осіб, пропонуючи безбар'єрні маршрути та ліфти.

Регіональні ініціативи, такі як концепція «Доступний Регенсбург», включають безбар'єрні екскурсії, адаптовані готелі та музеї, а також інформаційні матеріали з піктограмами для орієнтації. Музеї Фюссена сертифіковані за програмою безбар'єрності, пропонуючи паркувальні місця, адаптовані входи та послуги для осіб із порушеннями зору.

Розважальні парки, як-от Леголенд у Грюнцбурзі, забезпечують комфортний доступ до атракціонів, дозволяють перебування із собаками-поводирями та надають детальну інформацію про доступність. Театр Е.Т.А. Гофмана в Бамберзі обладнаний індуктивною системою для осіб із порушеннями слуху, а в Ротенбурзі-на-Таубері організовано екскурсії мовою жестів.

Еуропа-Park є зразковим прикладом інтеграції безбар'єрного середовища, забезпечуючи комфортний доступ до розваг для відвідувачів із різними формами інвалідності. Парк активно сприяє соціальній інтеграції, підвищуючи доступність розваг і відпочинку для всіх категорій туристів.

Однією з головних переваг Еуропа-Park є доступність інвалідних візків. На головному вході функціонує пункт їх прокату, що дозволяє відвідувачам орендувати візок за символічну плату (3 євро) із внесенням депозиту. Крім того, для зручності візок можна попередньо забронювати через електронну пошту.

Наступною перевагою є зручний транспорт усередині парку. Завдяки системі EP-Express користувачі інвалідних візків можуть легко пересуватися між тематичними зонами без необхідності залишати візок. Потяги обладнані спеціальними входами та місцями для розміщення двох візків, що значно спрощує пересування.

Ще однією важливою перевагою є сучасні санітарні умови. У парку доступно понад 17 туалетів для інвалідів-візочників. Крім того, біля головного входу створено сучасну кімнату догляду, яка оснащена регульованим лежачком і ліфтом для осіб із тяжкими формами інвалідності. Реалізація цього проєкту стала можливою завдяки співпраці з Міністерством соціальних справ Баден-Вюртемберга.

Не менш важливою перевагою є пільговий або безкоштовний вхід. Відвідувачі на інвалідних візках і незрячі мають право на безкоштовний доступ за умови наявності відповідних документів, тоді як для інших осіб із обмеженими можливостями та їхніх супроводжуючих передбачено спеціальні тарифи.

Також варто відзначити обладнання атракціонів. Багато з них були адаптовані для потреб людей із фізичними обмеженнями або порушеннями

зору. Крім цього, гості з особливими потребами мають можливість проходити на атракціони без черги разом із супроводжуючими особами. Водночас, деякі атракціони мають певні обмеження. Наприклад, для доступу до американських гірок потрібно мати мінімальні фізичні здібності, такі як можливість зробити кілька самостійних кроків. Уся необхідна інформація про такі обмеження розміщена на офіційному сайті парку.

Завершальною перевагою є постійна модернізація інфраструктури. Багато атракціонів, ресторанів і оглядових майданчиків обладнані для зручності користувачів інвалідних візків, що свідчить про прагнення Еуропа-Park створювати максимально комфортне середовище для відвідувачів із різними формами інвалідності.

Крім цього, у Баварії пропонуються екскурсійні польоти на невеликих літаках над Альпами та баварськими озерами. Завдяки розширеним вхідним отворам і достатньому простору між сидіннями ці послуги також доступні для осіб на інвалідних візках. Таким чином, адаптація туристичної інфраструктури в Баварії сприяє створенню інклюзивного середовища, що відповідає потребам широкого кола туристів з особливими потребами.

У Німеччині активно створюються умови для доступу осіб із інвалідністю до спортивних, рекреаційних і туристичних об'єктів, забезпечуючи рівні можливості для участі у дозвіллі та відпочинку. Особлива увага приділяється дітям з інвалідністю, які мають змогу брати участь в іграх і спортивних активностях на рівні з іншими.

У Баварії популярністю користуються курси катання на монолижах для користувачів інвалідних візків, які підходять людям із різними фізичними обмеженнями, такими як частковий параліч чи ДЦП. Навчання організовано в адаптованих готелях, що забезпечують комфортний доступ для всіх учасників.

Для маломобільних туристів доступні гірські маршрути в Альпах, зокрема Das Höchste в Оберсдорфі, з обладнаними фунікулерами, безбар'єрними ресторанами, оглядовими майданчиками та спеціальними туалетами.

Олімпійський парк у Мюнхені пропонує адаптовані екскурсії, участь у культурних та спортивних заходах із доступними місцями в кафе, трибунами та адаптованими санітарними кімнатами. У Льодовому центрі парку встановлено пристрої для ковзання інвалідних візків, що дозволяє гостям із фізичними обмеженнями брати участь у катанні на льоду.

Німеччина демонструє успішний підхід до створення безбар'єрного середовища, сприяючи активній участі осіб із інвалідністю у спортивній і туристичній діяльності.

Висновки. Передовий досвід Німеччини демонструє важливість інклюзивного туризму як

перспективного напрямку, який враховує потреби осіб із інвалідністю. Створення безбар'єрного середовища, адаптація туристичних маршрутів і культурних об'єктів є ключовими елементами його розвитку.

Для України важливо впровадити успішні міжнародні практики, зокрема створення спеціалізованих цифрових і друкованих інформаційних ресурсів, а також адаптацію архітектурних і туристичних об'єктів. Такі ініціативи забезпечать рівні можливості для подорожей, сприятимуть реабілітації та соціалізації осіб із інвалідністю.

Для досягнення цієї мети необхідно запровадити низку практичних заходів, які дозволять створити інклюзивне туристичне середовище в Україні.

По-перше, необхідно створити безбар'єрне середовище. Основою інклюзивного туризму є адаптація туристичних маршрутів, архітектурних та історичних пам'яток до потреб осіб із різними формами інвалідності. Це передбачає облаштування пандусів, ліфтів, тактильних доріжок та інших засобів доступу, які забезпечують комфортне пересування.

По-друге, слід розробити інформаційні ресурси. Впровадження спеціальних вебсайтів, мобільних додатків і друкованих брошур із детальною інформацією про доступні маршрути, заклади та послуги є важливим кроком для інформування осіб із інвалідністю про можливості подорожей.

По-третє, варто зосередитися на розробці спеціалізованих екскурсійних маршрутів. Адаптація екскурсійних програм з урахуванням доступності та специфічних потреб різних категорій осіб із інвалідністю сприятиме їх реабілітації та соціалізації, а також забезпечить рівний доступ до туристичних послуг.

По-четверте, необхідна підготовка персоналу. Спеціальне навчання працівників туристичної галузі щодо обслуговування осіб із порушеннями зору, слуху та рухової активності є важливим напрямом розвитку інклюзивного туризму. Це включає підготовку гідів, операторів та персоналу туристичних установ, здатних якісно обслуговувати осіб із інвалідністю.

По-п'яте, слід адаптувати цифрові платформи. Вебсайти туристичних кампаній необхідно оптимізувати для використання людьми із порушеннями зору та слуху, забезпечуючи їхню сумісність із програмами для читання тексту та жестовою мовою.

Впровадження цих рекомендацій сприятиме створенню доступного середовища для осіб із інвалідністю, забезпечуючи рівні можливості для

участі в туристичній діяльності та сприяючи їх соціальній інтеграції. Запровадження таких заходів в Україні сприятиме створенню доступного туристичного середовища, що дозволить людям з інвалідністю брати повноцінну участь у житті суспільства, сприятиме їх соціальній інтеграції та підвищить туристичний потенціал країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Белоусова Н. В. Інклюзивний туризм в системі реабілітаційної географії: від теорії до практики: монографія. Київ: ТАЛКОМ, 2018. 346 с.
2. Олійник В. Туристичний розвиток Німеччини. The VII International Scientific and Practical Conference "Problematic questions of science and problems of development" (Berlin, Germany. October 30 – November 01), 2023. С. 347–349.
3. Чупіна К. О. Аналіз розвитку інклюзивного туризму закордоном. Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2020. № 11. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/15914-Article%20Text-31471-2-10-20200810%20(2).pdf (дата звернення: 30.11.2024)
4. Німецька національна туристична рада. URL: <https://www.germany.travel/de/ueber-uns/uebersicht.html> (дата звернення: 30.11.2024)
5. Подорожі для всіх. URL: <https://www.reisen-fuer-alle.de/> (дата звернення: 11.11.2024)
6. Scheyvens R., Biddulph R. Scheyvens Inclusive tourism development. Tourism Geographies, 2018 URL: <http://surl.li/mkeyib> (дата звернення: 30.11.2024)

REFERENCES:

1. Bielousova, N. (2018). Inklusivnyi turizm v systemi reabilitatsiinoi heohrafii: vid teorii do praktyky: monohrafiia [Inclusive tourism in the system of rehabilitation geography: from theory to practice: monograph]. Kyiv: TALKOM 346 p. (in Ukrainian)
2. Oliynyk V. (2023). Turystychnyi rozvytok Nimechchyny [Tourist development in Germany]. The VII International Scientific and Practical Conference "Problematic questions of science and problems of development" (October 30 – November 01). Berlin, Germany, pp. 347–349. (in Ukrainian)
3. Nimetska natsionalna turystychna rada [Tourist development in Germany]. Available at: <https://www.germany.travel/de/ueber-uns/uebersicht.html> (accessed November 30, 2024)
4. Podorozhi dlia vsikh [Travel for everyone]. Available at: <https://www.reisen-fuer-alle.de/> (accessed November 30, 2024)
5. Scheyvens, R., Biddulph, R. (2018). Scheyvens Inclusive tourism development. Tourism Geographies. Available at: <http://surl.li/mkeyib> (accessed November 30, 2024)